

pjesnik, ilirac, tomo blažek

U povodu 130-godišnjice
smrti

»Bijaše značaja trijezna i ozbiljna, te zato mrzio na dječarije i nestašne ludorije neothranjena još za tada djeteta nazvanoga 'ilirski domorodac'.«

(A. Nemčić)

Uz dobro poznatog Frana Galovića (1887—1914), selo Peteranec dalo je našoj književnosti još jednog pjesnika, za svoje vrijeme (razdoblje ilirizma ili hrv. narodnog preporoda) značajnog i originalnog: Tomu Blažeka. U knjizi »Književnost ilirizma« A. Barca posvećene su Blažeku dvije pune stranice i u dovoljnoj su mjeri istaknute njegove originalne crte, kojima je stekao »među stihotvorcima ilirizma, historijski, kako-takvo mjesto« (A. Barac, navedeno djelo, str. 211). Neku »osobitu vlastitost« Blažekovih pjesama ističe i njegov suvremenik Antun Nemčić, koji je 1848. god., dakle posmrtno, izdao u Zagrebu Blažekove »Političke pjesme«, poprativši ili živo i iscrpno pisanim »Životom Tome Blažeka«

kao predgovorom; unatoč dobrom prijateljstvu, čak i pobratimstvu s pjesnikom, A. Nemčić (inače također jedan od vrlo kritičkih duhova među tadašnjim piscima) uspio je dati objektivniji portret T. Blažeka kao čovjeka i kao pjesnika, te A. Barac s pravom kaže: »Nemčićev **Život Tome Blažeka** najbolji je hrvatski književni portret iz razdoblja preporoda. Pisan je živo, toplo, s razumijevanjem za pokojnog pjesnika i za procjenu umjetničkih vrijednosti.« (**Književnost ilirizma**, str. 260.)

No kako se pohvale Blažekovoj poeziji odnose samo na sadržajnu (idejno-tematsku) stranu, dakle ono što i ne čini pravu poeziju kao umjetnost, a u pogledu estetskih stvaralačkih dometa Blažek u svih dosadašnjih kritičara prolazi uglavnom loše, to će — čini se — ipak morati, prije ili poslije, doći na dnevni red naše književne povijesti i ova druga strana Blažeka kao pjesnika. Sud A. Barca: »Izraz je njegov tvrd. Blažek i nije bio izrazit lirik« (**Knjiž. ilir.**, str. 211) svaka-ko je preoštara, te može vri-

jediti samo za izvjesni dio Blažekovih stihova, možda čak i za veliku većinu tih stihova, no činjenica je da se u Blažeka može naći i vrlo uspješnih ostvarenja, kako u pjesmama kao cjelinama tako i pojedinim njihovim dijelovima. Napokon, da nam je ostavio, kao sretan stvaralački domet, čak i jednu samo pjesmu poput elegije »Jednoč i sada«, zaslužio bi (nepravедno je prema njemu što to dosad već nije uočeno) naziv pravog lirskog pjesnika i stvaraoca.

Zanimljivo je, usput, napomenuti da je i u sasvim suvremenom izboru, kakav je onaj u ediciji »Pet stoljeća hrvatske književnosti« (vidi: Hrvatski narodni preporod, knj. II) Blažek predstavljen samo kao (da tako kažem) idejni pjesnik, te tako ni tu nećemo naći navedeno, inače najuspjelije njegovo ostvarenje (pjesma »Jednoč i sada«).

Rođen 7. ožujka 1807., u nešto imućnijoj seljačkoj obitelji, tada graničarskoj, Blažek je u rodnom selu Peterancu završio osnovnu

školu, ili kako to kaže njegov biograf A. Nemčić: »Kao graničarsko dijete morao je polaziti učionu pučku«. O rodnom selu T. Blažeka nalazimo u Nemčića ovu karakteristiku: »Ovo podobro uređeno graničarsko selo leži jedan sat daljine od Koprivnice u Gjurjevačkoj regimenti.«

Završivši gimnaziju u Varaždinu, Blažek je pošao — zacijelo po želji roditelja — na sjemenište u Zagreb. No pri kraju školovanja u sjemeništu razbolio se (tuberkuloza), čega je pos-

Peteranec, ul. Jalšovec. U toj su ul. rodne kuće: Tome Blažeka, ilirca, pjesnika, odvjet. i prisj. sudb. stola, * 1807. † 1846., Martina Imbriševića, viteza od Aliona, puk., 1848. našao zakopanu krunu sv. Stjepana, * 1801., † 1880.; Frana Galovića, prof., hrv. pjes. i književ., * 1887., pao u Srbiji 1915.



Ulica u Peterancu gdje se rodio Tomo Blažek

ljedica bila ukočena noga, te nije mogao biti zaređen za svećenika. Prelazi na studij prava, a da bi se mogao uzdržavati, postaje domaći učitelj u grofa Erdödyja (1833.). S grofovskom obitelji boravio je neko vrijeme u Razvoru, zatim u Zagrebu. Dobro primljen u obitelji Erdödyjevih kao »otranitelj« njihove djece, Blažek je naročito u Razvoru proveo vrlo lijepih časova: »Čitanjem marljivijem, učenjem francuskog jezika i uživanjem sladostih ladanjskijeh, sprovede on svoje čase«. (A. Nemčić)

Završivši pravo, počeo se baviti samostalnom odvjetničkom praksom, najprije u Zagrebu, zatim u Varaždinu, kamo je preselio 1840. god. Nemčić ističe da je Blažeku kao odvjetniku-početniku mnogo pomoglo poznanstvo s obitelji Erdödy, ali i njegova »vještina i poštenje«, tako da je uvijek imao dovoljno posla. Zbog tuberkuloze, koja je sve više napredovala, postajao je zlovoljan, uvlačio se u sebe, što njegov pobratim A. Nemčić nastoji opravdati: A ko će zamjeriti bolesniku kome se uvuče u prsa strašna guja suhobolja, kome sudbina ože toli gorke kapi ...« Potresno djeluje slika već teško bolesnog Blažeka u posljednjoj godini života: »Posljednju godinu oslabio je već bio da je jedva i hodati mogao. Cesto, došavši kući, pađe od nemoći sav zasopljen na divan.« A ranije, u mlađim godinama (pa tako i u pjesmama iz tih godina, naročito satiričkim) Blažek je bio »prokšeni duh«, čovjek »živahne dobre volje«, društven i sklon prijateljstvu.

U Varaždinu je stanovao u romantičnom, ali i tužnom Starom gradu, o čemu pjeva u pjesmi »Moj stan«, a ističe to i Nemčić: »Tako

je pjevao naš Blažek u feudalnom, s nasipima opkoljenom varaždinskom kasteļu sam, osamljen. Noćne ptice bijahu mu susjedi, šum trstike pod prozorima i zujanje vjetarah razgovor njegov«.

Umro je u Varaždinu 21. veljače 1846., u 39-oj godini.

»Jedan od najsamostalnijih duhova u doba preporoda« (A. Barac), Blažek je već u mlađim godinama gledao kritički na društvenopolitičke prilike i odnose među ljudima. Odatle njegova sklonost za satiru. Posjedovao je solidno obrazovanje, kako opće tako i književno, no formirao se mnogo više pod utjecajem racionalizma (uz ostale, simpatija mu je bio Voltaire) nego romantike. Bio je stariji od većine iliraca: kad je počela izlaziti »Danica« (1835.), bilo mu je već 28 godina. Odmah je počeo surađivati u »Danici«, dok je prije toga pisao pjesme na latinskom i njemačkom jeziku. Poznato je da je s francuskog jezika preveo »veći broj Bérangerovih pjesama«, ističe, A. Barac, ali su se prijevodi izgubili. No unatoč svemu tome Blažek je i vrlo osjećajan i osjetljiv, uz to zaista veliki rodoljub, što se sve snažno odrazilo i u njegovim pjesmama. Evo nekih karakteristika njegove ličnosti (iz **Života Tome Blažeka**) što nam ih je ostavio A. Nemčić: posve pravedan i strog; »značaja trijezna i ozbiljna«; rodoljub dušom i srcem, i to Slavjan u pravom smislu riječi; volio je dakle šutiti nego govoriti proti svome osvjedočenju; »sugrađani njegovi često ga spominju kao tiha i izobrazena žitelja i poštena čovjeka«; »ta isti protivnici njegove političke vjere nijesu nikada u sumnju dovodili budi njegov značaj budi nje-

govu vještinu«; »Blažek je bio čovjek odviše ponosit«; »ljubav za otačbinom bijaše njime tako zavladała i oplemenila, da je lasno prezirati mogao strašilo mulljom zakaljano što ga Horac zove 'opinio vulgi'« ... Skroman i nenametljiv, no nikako mekan, izvjestan broj svojih stihova i nije namjeravao objaviti. »No čini se da nije pisao toliko za javnost koliko »za sebe«, kaže A. Barac i dodaje: »... nije dopuštao da se njegove pjesme glasno čitaju pred njim«.

Iako je većina Blažekovih stihova ispunjena glavnim idejama ilirizma, ipak je on u mnoge svoje pjesme unio lično-ispovjedne tonove, tako da njegova poezija predstavlja, dobrim dijelom, intimni dnevnik njegove unutrašnjosti. Već i po tome on je jedan od najliričnijih pjesnika ilirizma. Dodajmo tome njegov poletan, vrlo raznolik ritam, u skladu s tematikom pjesama, zatim raznolikost formi, kojima vlada prilično lako i uspješno, te bogatstvo slika i metafora, što se otkriva pažljivijim čitanjem tih stihova — i pred nama će se pojaviti ne više krut, suhoparan glasnik ideja svoga vremena, već čovjek i dobar pjesnik. Doduše, nije dosegao domete takvih liričara kao što su bili Vraz ili Preradović, ali se nekim svojim ostvarenjima znatno njima približio.

Kao primjer živog, poletnog, tečnog ritma u ne lakoj formi možemo navesti strofu:

Hajdmo krepko, al ne
bijesno,
Niti lijevo niti desno,
Već po stazi djedova!
Slava budi svakog Slava
Strogo čuvat svoja prava
Prot napasti vragova.

Ili:

Ko od sadra tijesto da smo,
Ili sirac voskoviti,
Što hoćasmo, to mogasmo,
Samo ne Slaveni biti.

Poznati Blažekovi stihovi iz pjesme »Ilirom«, koja počinje stihom: »Pali smo, braćo, duboko pali«, pokazuju — uz živost ritma i dotjeranost forme — još i vrlo bogat izraz, kao i nabije-
nost kontrastima, što je također česta crta Blažekovih stihova:

Pali smo, braćo, duboko
pali.
Koji to ne vidi, ter s' ne
upali,
Ilirskog nije sisao mlijeka.
Ljubezno dakle k djelu i
složno,
Kažimo svijetu da ime
možno
Ilir uzdržat traži do vijeka.

A kako poletno, široko, si-
gurno teku stihovi u sveča-
noj odi »Sloboda«:

Oj slobodo! strah i trepet
svijeta,
Ostarjelih u poveljah speta,
Slatka riječco, plod boljeg
vijeka,
Znak i ures razumna
čovjeka.

I danas se moramo diviti kako je vješto i fino izveo svoju satiru »Sljepari«, u-
pućenu protiv jednog dijela klera, onoga koji ljude na-
stoji zadržati u duhovnom sljepilu, mračnjaštvu, neznanju, neprirodnom načinu života; evo dviju strofa iz te poznate, vrlo uspjele satirične pjesme:

**Rodna kuća Tome Blažeka
u Peterancu (crtež J. Požgaja)**

Bože! Kako čista i nevana
Sreće slijepce nesretnoga
sina,

Izvan sebe, bez sebe
stvorena,
Još nesvijesna, jedva
rođena,

Vodom peru, a zejtinom
mažu,
Sole, krste, u veze polažu,
S puta ravnog u nered i
smeću,
Jedva li je prodahnno,
kreću.

Evo i nekoliko krhkih, li-
čno-ispovjednih stihova iz
pjesme »Moj stan«, u kojoj
pjesnik iznosi najprije do-
življaj stanovanja u starom
varaždinskom Gradu, a po-
slije prelazi na opće teme:



Kroz bedeme tak debele,
Kroz duvare čvrste toli
Lasno ću se moć odsele
Oh! od gorke čuvat boli.

Trst i rogoz pod prozori
Živ od svijeta primjer su
mi,
Koji sobom sved se bori,
Ipak ne zna čemu šumi.

Na kraju, evo i pjesme o
kojoj je naprijed već bilo
govora, a koja u najvećoj
mjeri može podnijeti estet-
ske kriterije: »Jednoč i sa-
da«. U jednoj od težih for-
mi pjesnik je iskreno, uz to
vrlo slikovito (naročito se
ističu brojni kontrasti) pro-
govorio o sebi u teškim ča-
sovima života (neizlječiva
bolest, usamljenost):

I meni jednoč, gle blago
sreće,
U grmu svakom raslo je
cvijeće.
Sada, o Bože, jedva u vrtu
Nađem gdje koju ružu
zastrtu,
Kako iz ljulja, iza koprivlja.
Viri ko da je sasma već
divlja.

I moje jednoč ptice vesele
Glasne bijahu i moje pčele.
Ptice doduše i sada poju,
Ali ne radost, već tugu
moju,

Pčele mi katkad samo
zašume,
Što li bi rade — same ne
ume.

I moje jednoč nebo je bilo
Rajskih zvijezda biserno
krilo.

Sada u mraku mjesec mi
blijedi
Misli žalosne, smućene redi,
A uza brata turobna lica
Pregorko plače tužna
Danica.

I mena jednoč teklo je
vrelo,
I mene zlatno sunce je
zrelo.

Sada gdje ti laž i
prijevera
Više neg' iskrenost
svijetom tumara,
Svak dan je moje sunce
mrzlije,
Ufanja vrelo svagdan
plitkije.

Ne zaboravimo: Blažekovi
stihovi dolaze do nas iz vre-
menske udaljenosti od pre-
ko 130 godina. To što su —
— makar neki od njih —
— sačuvali svoju svježinu i
ljepotu, svjedoči da se u slu-
čaju nesretnog Tome Blaže-
ka, kojemu životna sreća bi-
jaše slabo sklona, radi o
pravom lirskom pjesniku,
koji nam i danas može i
umije nešto reći, i to vlas-
titim glasom, iskreno i ne-
nametljivo, dirnuti nas, po-
buditi u nama osjećajnost i
humanost, samo treba da
ga pažljivo oslušnemo, jer
on to zaista zaslužuje.